

PÉNZÜGYI JOG

I. évfolyam

1. szám

1925 február

Szerkeszti: Dr. LÉNÁRT VILMOS

Az aranymérleg.

Irta: Dr. Lénárt Vilmos.

A mérlegvalódiság helyreállítása nem öncél, hanem eszköz a gazdasági, pénzügyi és adózási konszolidáció eléréséhez. Ezen kérdésben való állásfoglaláshoz egy alapelemet kell a reá rakódott patinától megtisztítani. A könyvelés és mérleg célja a gazdasági üzem minden egyes része rentabilitásának vizsgálati lehetősége, a vagyonállapot megállapítása és az előző időszakkal való összehasonlítása, hogy ezen a réven a gazdasági tevékenység tanulságai levonhatók és a szükséges intézkedések megtehetőek legyenek. Az összehasonlítás és a rentabilitás vizsgálata csak stabil értékmérővel lehetséges, mert összehasonlítás csak egyenlő komponensekkel történhetik.

1914. óta, a korona értékcsökkenésének ideje óta a vállalatok üzemi kalkulációja előbb labilis, később értéktelen lett. Az üzemi kalkuláció nyereséget mutatott, holott az értékesített javakért befolyt ellenérték vásárló erejével már csak kisebb mennyiségű nyersanyag és munkaóra költsége volt fedezhető és a vállalatok mérlegei egyrészt nyereséget mutattak, amikor veszteség volt és a kifizetett osztalékok a törzsvagyont csökkentették, másrészt szükségszerűleg tökehiány következett be, amely a részvényinflációt szülte. A leltárakba és mérlegekbe állandóan csökkenő értékű koronák kerültek és adattak össze. Mindezekhez járult, hogy adótörvényeink rendelkezései folytán a vállalatok álló tőkéjének amortizációs összegei is hamis számokat mutattak. A könyvelés és a mérlegek tehát nem teljesíthetik azt a feladatukat, hogy az üzemi kalkuláció bázisát alkossák és a vagyonállapotot kimutassák.

A mérlegvalódiság helyreállításának kérdését gazdaságpolitikai, szociálpolitikai, hitelpolitikai, valutáris és adózási szempontból kell vizsgálnunk és ha ezen szempontok a mérlegvalódiság mielőbbi helyreállítása mellett szólnak, lesznek megoldandók egyes részvényjogi kérdések.

Gazdasági szempontból a mérlegvalódiság mielőbbi helyreállítása kívánatos és szükséges. Csak ezen a réven lesz lehetséges a reális üzemi kalkuláció, az üzemben elkövetett hibák felismerése és korrigálása, a nem életképes üzemágak, esetleg egész üzemek megszünése, illetve fuziója, az adminisztráció egyszerűsítése, a gazdaságilag nem indokolt, tehát káros

verseny megszűnése, amely körülmények a termelés fokozását és ezzel karöltve olcsóbbá tételét vonják maguk után. Mind-ezen tényezők eredőjeként egyrészt az árak olcsóbbodása, másrészt a rentabilitás növekedése fog mutatkozni.

Kétségtelen, hogy a mérlegvalódiság helyreállításával számos gyengén alapozott vállalat, amelyeknek nagy része azonban csak az infláció tiszavirága volt, meg fog szünni, illetve fuzionálni lesz kénytelen és itt kapcsolódik bele a gazdaságpolitikai szempontba a szociálpolitikai szempont. Ugy az ipar, mint a kereskedelem egy hitel- és egy fogyasztó krízis közepe van. Ha már most a mérlegvalódiság mielőbbi helyreállításával egyszerre kerül napfényre számos vállalat életképessége és a vállalatok egyes üzemágainak veszteséges tevékenysége és ennek folytán rövid időn belül számos vállalat, számos üzemág szűnik meg, ez a munkanélküliséget rapidan, jelentékenyen növelné, holott az aranymérlegek későbbi bevezetése esetén ez a szükségként bekövetkezett processzus esetleg meglassul. Ezzel az aggálllyal szemben áll az a körülmény, hogy a fennmaradó vállalatok — és bizton reméljük, hogy ezek lesznek tulnyomó többségben — termelésük fokozása útján fokozott mértékben lesznek képesek munkaalkalmat teremteni.

Emellett még egy körülményt nem szabad figyelmen kívül hagynunk. A közgazdasági élet nem tűri meg a szentimentalizmust. Bármennyire is szomorú, hogy egyes gazdasági alakulatok és ezekben egyes gazdasági egyedek meg fognak szünni önálló gazdasági alanyok lenni, ez a folyamat azonban a jelenlegi politikai, gazdasági és pénzügyi helyzet törvényszerű folyománya, nem pedig az aranymérleg bevezetésének következménye — mert a láz okozója nem a hőmérő —, és úgy az egész gazdasági életre, mint az egyes gazdasági alanyokra csak káros lehet, ha tengődő gazdasági életük mesterséges eszközökkel tápláltatik ahelyett, hogy a való helyzet mielőbbi felismerése útján a gazdasági tevékenység más formájára térnének át.

Hitelpolitikai szempontból az aranymérlegeknek Németországban már megtörtént és Ausztriában a legközelebbi jövőre várható bevezetésével el van döntve nálunk is a sürgősség kérdése. Vállalataink felette szükében vannak a forgótőkének és az elmúlt 10 esztendő alatt leromlott termelési eszközök felújításához, modernizálásához szükséges termelési hitelnek majdnem teljesen híján vannak. Mezőgazdaságunk, bankjaink, ipari és kereskedelmi vállalataink már békében is tulnyomórészt külföldi hitellel dolgoztak. A belföldi teljes tökehiány idején csak külföldi tőkét tudunk termelésünk szolgálatába állítani. A nemzetközi pénzpiacon már megjelent hiteligényével a német közgazdaság és hiteligenyléséhez aranymérlegeit mellékelni és rövid időn belül ezt fogják tenni az osztrák vállalatok

is. Mivel sem indokolható optimizmus lenne az, ha azt hinnénk, hogy a nemzetközi pénzpiacon Németország és Ausztria aranymérlegei mellett a mi értéktelen mérlegeinket még csak figyelemre is méltatják. Téves az az álláspont, hogy a hitelgények elbírálásánál a külföldi tőkecsoportok megelégszenek az intern merlegekkel is, mert a számottevő komoly külföldi tőkés teljes joggal arra az álláspontra helyezkedik, hogy ő olyan reális mérleget kíván, amelyért a vállalat igazgatósága a belföldön is a belföldi törvények értelmében anyagi és büntetőjogi felelősséggel tartozik. Ha a mérlegvalódiságot nem állítjuk a legsürgősebben helyre, majdnem biztosra vehető, hogy az a tőkeáramlás, amely főként az aranykészletét csökkenteni kívánó Amerikából rövidesen meg fog indulni és amelynek előhírnőkeit már Németországban láthatjuk, Magyarországot el fogja kerülni és felette kérdéses, hogy később a nemzetközi pénzpiacon lesz-e még hely, ahol az akkor megalkotandó aranymérlegeinket bemutatthatjuk.

Kétségtelen, hogy az aranymérlegek sem fogják mutatni a vállalatok teljesen hű anyagi helyzetét, mert hisz a vállalatoknak szabad kezet kell hagyni a megnyitó leltár és mérleg felállításánál az egyes vagyontárgyak értékelése tekintetében és a vállalatok az egyes vagyontárgyak értékelésénél, illetve a saját tőke nagyságának megállapításánál a várható rentabilitást is külön figyelembe fogják venni.

A megnyitó aranymérlegek közzétételekor sem lesz tehát látható a vállalatok tényleges vagyoni helyzete, mert lehetőség nyílik latens tartalékok alkotására. A valódi mérleg azonban gazdaságilag nem az a mérleg, amely a vállalat minden egyes vagyontárgyának értékét pontosan feltünteti, hanem az a valódi mérleg, amelyben az aktív vagyontárgyak nincsenek értéküknél magasabban, a tartozások pedig alacsonyabban értékelve.

A mérlegvalódiság helyreállítása és a valutareform között egy junktim nem volna indokolt.

A mérlegvalódiság helyreállításának szempontjából közzombös, hogy a valódi mérlegek felvétele dollárban, fontban vagy aranykoronában mint számolási értékben, avagy pedig a jelenlegi papirkoronában történik, mert a mérlegvalódiság szempontjából csak az a fontos, hogy az értékmérő akár mint tényleges pénznem, akár mint számolási érték relative stabil értékmérőt jelentsen.

Relativot azért, mert minden pénznemnek és az aranynak is változó a vásárlóképessége. A mérlegeknek a megalkotandó valutareform alkalmával bevezetendő új pénzegységre való átszámítása épp olyan egyszerű osztási vagy szorzási művelet lesz, mint aminő volt, amikor a Wekerle-féle valutareform idején a forintmérlegek koronamérlegekké alakultak át.

A mérlegvalódiság helyreállítása tulajdonképpen par excellence gazdasági és hitelpolitikai kérdés, mégis a mérlegvalódiság helyreállításának törvényhozási vagy rendeleti szabályozása, — eltekintve néhány fontos, de könnyen szabályozható részvényjogi kérdéstől, — elsősorban adójogi szempontból szükséges. Ha adótörvényeink és pedig ezek között elsősorban a társulati adóról szóló törvény a maga formális szabályaival nem tenné lehetetlenné a mérlegvalódiság helyreállítását, semmi akadálya nem lenne annak, hogy vállalataink az aranymérlegre már előbb is áttérjenek. A jelenlegi adóztatási szabályok folytán vállalataink üzletvitelüknél a gazdasági szempontok mellett legalább olyan mértékben adópolitikai szempontokat is kénytelenek szem előtt tartani és az adózási szempontokra való tekintettel olyan intézkedéseket kénytelenek tenni, amelyek gazdaságilag nem lennének indokoltak. Például nem csökkenthetik áru- és anyagkészletüket dacára a csökkenő ártendenciának, dacára a minél nagyobb likviditási szükségnek, nem szüntethetik meg rentabilisnak nem bizonyuló üzemágaikat és helyette nem állíthatnak be megfelelőbb üzemi berendezéseket. A jelenlegi adózási szabályok mellett nem lehetséges pótolni a törvényhozás azon mulasztását, hogy az 1922-es társulati adótörvény életbeléptéig nem volt lehetséges az értékcsökkenési tartalékalapnak a korona értékcsökkenésének megfelelő dotálása.

Az 1924. évi 5800. számú pénzügyminiszteri rendelet igyekszik ugyan az adóztatás igazságtalanságait javítani azzal, hogy a saját tőkének és a nyereségnek aranykoronára való átszámítását rendeli el és az áru- és anyagkészleteknek aranykorona értékben való összehasonlítását engedi meg; ezek azonban csak fél intézkedések, amelyekkel a pénzügyi kormány legjobb szándéka mellett sem érhető el azon egyedül helyes adózási elv, hogy az adó alapjául csak a tényleges nyereség, illetve a tényleges vagyonszaporulat szolgáljon.

Ha ez a rendelet a régi részvénytársaságok adózását némileg kedvezőbbé teszi is, felette súlyosítja az eddig is nehéz helyzetét az utóbbi időben alakult részvénytársaságoknak. Tudjuk, hogy részben a gazdasági fejlődés iránya, részben pedig adózási szabályaink nagyszámu, főként ipari vállalatot készítettek arra, hogy egyéni cég és közkereseti társaság formájából részvénytársasággá alakuljanak át. Az ujonnan alakult részvénytársaságba apportként bevitt telep értéke és a részvénytőke nagysága között főként illetékfizetési okokból igen nagy diszparitás van, aminek folyományaként ezek az újabb alakulatok a társulati adó és a nyereségtöbbletadó legmagasabb kulcsait kénytelenek viselni.

A saját tőkének aranykoronára való átszámításával elvileg el van ugyan háritva a vállalatok nagyrésze elől az az

akadály, hogy megfelelő nyereséget mutassanak ki és megfelelő osztalékot fizessenek, mert hisz a régi vállalatoknak aranykoronára átszámitott saját tőkéje oly nagy, hogy ha ezen vállalatok nem várt magasságu osztalékot fizetnek is, mégis a legalacsonyabb adókulcsba esnek. Nem szabad azonban felednünk, hogy a vállalatok legnagyobb része a legközelebbi esztendőekben csak latens tartalékaik felhasználásával lesznek képesek számottevő osztalékot fizetni. Ma a vállalatok legnagyobb részénél több milliónyi részvényből áll az alaptőke. Még egy megfelelő osztalék fizetése esetén is, miután a részvényinfláció folyamán az ujonnan kibocsátott részvények ellenértéke fejében a vállalatokhoz arányban csak néhány koronát kitevő összegek folytak be, a kifizetésre kerülő osztalék oly csekély lenne, hogy ez az osztalékösszeg közelről sem állana arányban a részvények kezelésével és az osztalék felvételével járó költségekkel.

A mérlegvalódiság helyreállításával egyidejűleg foglalkozni kell a társulati adóról szóló törvény reformjával is, mert a stabil értékmerőben kifejezésre jutó társulati nyereségeknek 16—30%-ig terjedő adókulccsal való megterhelése, amelyhez még kb. 60%-os pótdadók járnak, sem pénzügyi jogi, sem államháztartási, sem gazdasági szempontból nem indokolt. Ezen reformnak vissza kell nyulnia a Wekerle-féle 1909. évi adóreformnak a kétszeres adóztatást kizáró elveire, a rentabilitás és az adókulcsok tekintetében pedig az 1916. évi XXXIV. t.-c. intézkedéseire.

Részvényjogi szempontból két irányban lesz szükség kereskedelmi törvényünket módosító intézkedésekre. Meg kell majd állapítani a mérlegátgazítással megalkotandó alaptőkének és a részvények névértékének legkisebb összegét. Ezzel kapcsolatosan szükségesek lesznek egyes intézkedések az u. n. kistrészvényesek jogos érdekeinek védelmére, amely érdekek közé azonban nem sorolható az a kívánság, hogy a mai inflációs részvények nagy mérvű összevonása ne történjék meg. A kistrészvényesek objektív érdeke szempontjából, — amennyiben a töredékrészvények kiegészítésére, illetve értékesítésére kellő határidő biztosítottatik, — közömbös az, hogy kevésszámú nagyobb névértékű vagy nagyobb számú kisebb névértékű részvények birtokában maradnak-e.

A másik szükséges részvényjogi intézkedésnek annak kellene lennie, hogy végre megvalósíttatik a gazdasági életnek évtizedes azon kívánsága, hogy a kisebb tőkekoncentrációk részére lehetővé tétessék a korlátolt felelősségű társaságok alakítása, míg a részvénytársaság maradjon meg nagy üzemek társasági formájául és ekként az ujonnan alakuló részvénytársaságok alaptőkájének és a részvények legkisebb névértékének összege megfelelő magasan állapíttassék meg.

SZEMLE.

Budget és budgetbeszéd. Ha igaz az, hogy az üzleti életben a gondolat csak számokkal kifejezve ölt testet és nyer életet, akkor ez a tétel az állami élet ágazataiban is megáll. De a szám egy megadott pillanat valóságát tartalmazza csak, nem nyújt tájékozást az irányról, amelyben a fejlődés haladni fog, vagy amelynek érdekében a kertész az élő galyat terelni, nyesegetni szándékozik.

A magyar pénzügyminiszterek budgetbeszédeinek nagy és dicső a multja. Halhatatlan Wekerle Sándor budgetbeszédeiről az anekdotázó csak azt jegyezte fel, hogy egészen a közös bosnyák-hercegovinai tartományi igazgatás legapróbb tételéig minden számot fillérre menő pontossággal fejből és ami ennél több, pontosan idézett; a mai nemzedék azonban e beszédekből a pillanatnyi sikert és készséget messze túlhaladó, mély tanulságokat merithet.

Bud János pénzügyminiszter hivatalbalépése óta sokkal rövidebb idő telt el, semhogy Wekerlével való összehasonlításra törekedhetnék. A pénzügyi bizottság január 9-iki és az általános vita befejezésekor a nemzetgyűlésben tartott február 5-iki beszédei kiemelkedő érdekűek mégis. Tíz év óta első megnyilatkozásai ezek felelős kormányférfiúnak, amely megvalósulásra számot tartó költségvetést taglal; beszédet hallottunk ugyan az 1922/23. évi költségvetés betérjesztésekor Kállay Tibortól is, budgetjét azonban a korona romlása tárgyalás előtt elenyésztette.

Pedig a budgetbeszéd elsősorban Kállay Tibor iránt adózott hódolattal és méltán. E miniszterünk alakja egyre nő, minél mélyebben haladunk a szanalás erdejében. A keretek, amelyeket az ő nevével egybekapcsolódó 5 féléves szanalási költségvetések szabnak, önként értetődőleg vázat adtak ugy mostani, mint következő budgeteinkhez anélkül, hogy egészük és organikus egybekapcsolódásuk az egész költségvetési vita során kifogást vagy kritikát váltott volna ki. Ezt a körülményt nem szabad a költségvetés tárgyalása alkalmából felmerült különleges politikai helyzet rovására írunk. A budget valóban jó, sokkal kedvezőbb annál, amelynek elérését néhány hónappal ezelőtt remélhettük és ugyszólván minden egyes tétele számol a realitásokkal. Sajátságos, hogy egy elvesztett világháborura és a nyomában járó szörnyűségekre volt szükség ahhoz, hogy korunk az állam bevételeiről és kiadásairól havonként állandó, pontos és őszinte havi tájékozást nyerjen. A főbiztos jelentései és a bevételek és kiadások abban foglalt analyze azelőtt ismeretlen, végtelenül becses támponto-